

UDK 173:17.002.1(4-67EU):316.356.2:27-452(497.5)
Primljeno: 26. 3. 2015.
Prihvaćeno: 17. 6. 2015.
Izvorni znanstveni rad

MIJENJAJU LI SE BITNE VREDNOTE ZA BRAK U HRVATSKOJ I EUROPI?

Josip ŠIMUNOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.simunovic@zg.t-com.hr

Sažetak

U članku se polazi od rezultata dobivenih u međunarodnom projektu *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* u koji je od 1998. godine uključena i Republika Hrvatska preko Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Voditelj projekta za Republiku Hrvatsku je pastoralni teolog prof. dr. sc. Josip Baloban, pročelnik Katedre pastoralne teologije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Prvo poglavlje rada ukratko predstavlja međunarodni projekt *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota*, njegovu važnost za Republiku Hrvatsku i za Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Drugo poglavlje donosi usporedbu i refleksiju odgovora ispitanika – hrvatskih ispitanika te ispitanika odabranih europskih zemalja na pitanje: *Brak je zastarjela institucija: slažem se, ne slažem se, ne znam, nema odgovora.*

U *European Values Study – Europskom istraživanju vrednota 2008.* najvažnije vrednote za uspješnost braka jesu: *vjernost, spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene te djeca*, a vrednote: *slaganje u politici, biti istog socijalnog porijekla te dijeliti isto vjersko uvjerenje* obilježene su kao vrednote koje nisu bitne za uspješan brak. O tome govori treće poglavlje članka.

Temeljem analize dobivenih rezultata u istraživanju *European Values Study – Europskom istraživanju vrednota 2008.* na kraju članka donosi se nekoliko zaključaka, osobito iz pastoralno-teološke perspektive. Dobiveni rezultati ocrtavaju crkvenu i društvenu stvarnost u svezi percepcije vrednota za uspješan brak. Ta percepcija je iznimno dobro polazište za razmišljanje o pastoralu braka i obitelji u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: vrednota, brak, *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota 2008.*, vjernost, spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene, djeca.

Uvod

Kada čujemo riječ *vrednota*, možemo odmah među prvim asocijacijama pomisliti na krizu vrednota koja je zahvatila današnje cjelokupno društvo, kako svjetsko tako i europsko, od koje ni društvo u našoj domovini Republici Hrvatskoj nije pošteđeno. Kriza vrednotâ nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Dobro je napomenuti da je 2001. godine na Teološko-pastoralnom tjednu bilo raspravljano o krizi vrednotâ u hrvatskome društvu.¹

Svjedoci smo brzih promjena u našem vremenu i u hrvatskoj društvenoj zbilji. Mnogi čimbenici donose i postavljaju vrijednosne sustave koji oblikuju društveno mnijenje i život čovjeka u takvom društvu. Slobodno možemo reći da je u današnjem društvu osjetljiva transformacija vrednota² te da je više nego očita pluralnost vrednota, što je posljedica pluralnosti naroda i kultura, ali i pluralnosti znanosti.³ Razne znanosti različito definiraju vrednote. U ovom radu pristupamo pojmu i značenju *vrednote* s filozofsko-teološkog aspekta. Vrednota u filozofsko-teološkom smislu sama po sebi »uvijek transcendirira neku empirijsku datost i pokreće čovjeka (volju) da slijedi neka dobra.«⁴

U razradi teme rada: Mijenjaju li se bitne vrednote za brak u Hrvatskoj i Europi?, polazimo od rezultata dobivenih u međunarodnom europskom projektu *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota*, koje je provedeno u četrdeset i sedam europskih zemalja na temelju zajedničkog upitnika, a u koji je uključena i Republika Hrvatska.

Loek Halman, voditelj projekta *European Values Study*, istaknuo je još 1998. godine, kada je Republika Hrvatska prihvatila sudjelovanje u spomenutom komparativnom istraživanju vrednota, sljedeće: »Uključenje Hrvatske u istraživanje 1999. daje nam jedinstvenu prigodu za usporedbu temeljnih vrednota hrvatskoga naroda s vrednotama naroda u državama zapadne i istočne Europe, te za istraživanje sličnosti i različitosti.«⁵ U riječima Loeka Halmana

¹ Radovi s Teološko-pastoralnog tjedna koji je raspravljao o krizi vrednotâ u hrvatskom društvu objavljeni su u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2–3.

² Usp. Paul Michael ZULEHNER – Hermann DENZ, *Wie Europa lebt und glaubt. Europäische Wertestudie*, Düsseldorf, 1993.

³ Usp. Josip BALOBAN, Uvod, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, 2005., 11.

⁴ Josip OSLIĆ, Sustavi vrednotâ u današnjem vremenu, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2–3, 232.

⁵ Dopis European Values Study od WORC – Tilburg University, studeni 1998., poslan prof. dr. sc. Tomislavu Ivančiću, dekanu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, zaprimljen je 7. prosinca 1998. godine i uruđbiran pod brojem 13-10/21 na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Navedeno prema: Josip BALOBAN, Uvod, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 12.

možemo iščitati da je *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* »važan kako za konkretan društveni i politički život pojedinih zemalja, tako i za tijela Europske unije«⁶. Republika Hrvatska sudjelovala je u trećem i četvrtom valu spomenutoga međunarodnog europskog projekta preko Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. No moramo naglasiti da se specifičnost *European Values Study – Europskog istraživanja vrednota* za Republiku Hrvatsku očituje »prije svega i nadalje, u interdisciplinarnoj suradnji znanstvenika Sveučilišta u Zagrebu. Naime, od početka, tj. od 1998. do danas, na EVS projektu s posebnom akribijom i znanstvenom odgovornošću sudjeluju teolozi i sociolozi, psiholozi, politolozi i metodičari, znanstvenici više sastavnica u Zagrebu. Upravo je pluralna vrijednosna stvarnost poseban izazov suradnji znanstvenika različitih disciplinarnih polazišta i vidova, ali i različitih svjetonazorskih uvjerenja.«⁷

Prvo poglavlje članka ukratko govori o međunarodnom europskom projektu *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota*, o njegovoj važnosti za Republiku Hrvatsku i za Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Tema rada usmjerava nas na bitne vrednote za brak. U drugom poglavlju iznosimo stav koji imaju ispitanici u Republici Hrvatskoj prema braku. Smatraju li brak zastarjelom institucijom ili ne? Odgovore ispitanika u Republici Hrvatskoj uspoređujemo s odgovorima odabranih europskih zemalja.

U međunarodnom europskom projektu *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* 2008. najvažnije vrednote za uspješnost braka kod ispitanika u Republici Hrvatskoj i ispitanika odabranih europskih zemalja jesu: *vjernost, spremnost na raspravljavanje o problemima koji se pojave između muža i žene te djeca*, a vrednote: *slaganje u politici, biti istog socijalnog porijekla te dijeliti isto vjersko uvjerenje* obilježene su kao vrednote koje nisu bitne za uspješan brak. O spomenutim vrednotama govori treće poglavlje rada.

Temeljem analize dobivenih rezultata u međunarodnom europskom projektu *European Values Study – Europskom istraživanju vrednota* 2008. na kraju donosimo nekoliko zaključaka, osobito iz pastoralno-teološke perspektive. Dobiveni rezultati ocrtavaju crkvenu i društvenu stvarnost u svezi percepcije vrednota za uspješan brak. Ta percepcija je iznimno dobro polazište za raspravu o pastoralu braka i obitelji u Republici Hrvatskoj.

⁶ Isto.

⁷ Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK, Predgovor, u: Josip BALOBAN, Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Zagreb, 2014., 7–8.

1. Ukratko o *European values study* – *Europskom istraživanju vrednota*

U ovom radu referiramo se na dobivene rezultate međunarodnoga europskog projekta *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* 2008. pa ćemo ga ukratko predstaviti. *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* međunarodni je europski projekt »koji istražuje vrednote građana europskih zemalja. Projekt je prvo mjerenje vrednota počeo pripremati 1980. godine, a provedbom anketnoga istraživanja u deset zemalja Zapadne Europe počeo je svoj empirijski put jedan od najdugovječnijih projekata u društvenim znanostima.«⁸

Republika Hrvatska uključila se u taj međunarodni europski projekt 1999. godine. Projekt je prijavio Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a financiralo ga je Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Tadašnji, ali i sadašnji glavni istraživač i voditelj projekta za Republiku Hrvatsku je pastoralni teolog prof. dr. sc. Josip Baloban koji ističe: »U fokusu zanimanja i istraživanja Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu [...] u svezi međunarodnoga projekta *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* [...], prije svega, su *čovjek i Crkva*, ali istodobno i *pluralističko društvo* kao i *dinamični svijet* koji se kontinuirano mijenja, ne više iz stoljeća u stoljeće ili iz desetljeća u desetljeće, nego u posljednjih tridesetak godina iz godine u godinu.«⁹ Te činjenice duboko je svjestan Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, kao drevna i temeljna sastavnica Sveučilišta u Zagrebu, i zato je, nastavlja dalje Josip Baloban, najstariji Katolički bogoslovni fakultet na hrvatskom jezičnom području prepoznao u *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* »nešto veoma relevantno i odgovorno kako za hrvatskog čovjeka i hrvatsku Crkvu tako i za hrvatsko društvo u cjelini ne samo u odnosu na njegovu trenutnu sadašnjost nego jednako tako i u odnosu na njegovu budućnost. Ne samo u srednjoeuropskom i europskom kontekstu općenito nego i na svjetskoj razini.«¹⁰

Isusovu zajednicu Crkvu čini božanski i ljudski element. Za nju je neizmjerljivo važan konkretni povijesni čovjek koji je član određenoga europskog ili svjetskog društva. Zato se i u svjetlu rečenoga želi promatrati i analizirati vrednote koje obilježavaju čovjekov osobni, društveni i vjerski život.

European Values Study – Europsko istraživanje vrednota počeo je sa svojim istraživanjima 1981. godine. Te je godine istraživanje provedeno u Belgiji, Dan-

⁸ Ivan RIMAC, Metodološke napomene: uzorak i način izbora ispitanika, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 421.

⁹ Josip BALOBAN, Opći uvod, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 411.

¹⁰ Isto.

skoj, Irskoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Italiji, Sjevernoj Irskoj, Španjolskoj i Zapadnoj Njemačkoj. Tom krugu zapadnoeuropskih zemalja pridružile su se u razdoblju od 1981. do 1983. godine još neke europske i izvaneuropske zemlje.¹¹

»Važnost, dinamičnost, a i samu transformaciju vrednota već krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća dobro su uočili prof. dr. Jan Kerkhofs s Katoličkog sveučilišta u Louvenu (Belgija) i prof. dr. Ruud de Moor s Tilburškog sveučilišta. Njih dvojica su, naime, inicirali znanstvenoistraživački projekt pod nazivom *European Values Study* (EVS), koji danas ima sjedište na Tilburškom sveučilištu (Nizozemska).«¹²

U vremenskim razdobljima od devet-deset godina ponavljana su empirijska istraživanja. Tako je drugo komparativno istraživanje bilo 1990. godine, a obuhvatilo je zemlje zapadne Europe, istočne Europe, južne Europe i Sjeverne Amerike. U treće komparativno istraživanje 1999. godine (treći val međunarodnoga europskog istraživanja)¹³ uključila se i Republika Hrvatska,¹⁴ a sudjelovale su trideset i dvije europske države.¹⁵ Četvrto komparativno istraživanje bilo je 2008. godine te je četvrti val međunarodnoga europskog istraživanja u pogledu uključenih zemalja bio do sada najobuhvatniji,¹⁶ jer je sudjelovalo čak četrdeset i sedam europskih zemalja¹⁷ »od Atlantskog oceana do Kavkaza i Urala te time omogućio najpotpuniji pregled vrednota stanovnika europskoga kontinenta u njegovim zemljopi-

¹¹ Usp. Josip BALOBAN, Uvod, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 12, podnožna napomena 2.

¹² *Isto.*

¹³ Usp. Loek HALMAN, *The European Values Study: A Third Wave. Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*, Tilburg, 2001.

¹⁴ Usp. *Isto.* Europsko istraživanje vrednota – EVS – 1999 – Podatci za Republiku Hrvatsku. Djelomično izvješće može se pronaći u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2. Također je objavljena i komparativna studija u kojoj se rezultati Republike Hrvatske uspoređuju s rezultatima europskih zemalja: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*.

¹⁵ Donosimo neke objavljene studije iz trećeg vala međunarodnoga europskog istraživanja *European Values Study*: Wil ARTS, Jaques HAGENNAARS – Loek HALMAN, *The Cultural Diversity of European Unity. Findings, Explanations and Reflections from the European Values Study*, Leiden – Boston, 2003.; Wil ARTS – Loek HALMAN, *European Values at the Turn of Millennium*, Leiden – Boston, 2004.; Peter ESTER – Michael BRAUN – Peter MOHLER, *Globalization, Value Change and Generations. A Cross-National and Intergenerational Perspective*, Leiden – Boston, 2006.

¹⁶ Usp. Loek HALMAN – Inge SIEBEN – Marga VAN ZUNDERT, *Atlas of European Values. Trends and Traditions at the turn of the Century*, Leiden, 2012.; Pierre BRÉCHON – Jean-François TCHERNIA, *La France à travers ses valeurs*, Paris, 2009.

¹⁷ Usp. Loek HALMAN – Mälina VOICU, *Mapping Value Orientations in Central and Eastern Europe*, Leiden – Boston, 2010.

snim granicama»¹⁸. I u tom četvrtom valu međunarodnoga europskog istraživanja sudjelovala je Republika Hrvatska.¹⁹ U tijeku je priprema petoga vala međunarodnoga europskog istraživanja koji je predviđen za 2017. godinu.²⁰ Republika Hrvatska preko Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji će nastaviti suradnju teologa, sociologa, psihologa, politologa, metodičara i znanstvenika više sastavnica u Zagrebu, sudjelovat će i u petom valu međunarodnoga europskog istraživanja *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota*, što će omogućiti bolji uvid u određene trendove i rezultate ispitanika u Republici Hrvatskoj i u europskim zemljama prema pojedinim vrednotama, kao i kvalitetniju usporedbu rezultata te predlaganje konkretnih djelovanja.

2. Je li brak zastarjela institucija?

U ovom i sljedećem poglavlju analiziramo dobivene rezultate iz *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* (EVS) 2008.²¹ Rezultate EVS – 2008.²² za Republiku Hrvatsku uspoređujemo s hrvatskim rezultatima iz EVS – 1999. i rezultatima EVS – 2008. odabranih zemalja: Bosna i Hercegovina, Srbija, Slovenija, Crna Gora, Makedonija, Kosovo,²³ Mađarska, Austrija i Italija, fokusirajući se na one vrednote koje su bitne za uspješan brak.

U našoj analizi bitnih vrednota za uspješan brak smatramo da je iznimno važno ukazati na stav hrvatskih ispitanika prema braku kao ustanovi, koja dakako uključuje povijesnu, institucionalnu i (ne)religijsku dimenziju. Tim

¹⁸ Ivan RIMAC, Metodološke napomene: uzorak i način izbora ispitanika, 421.

¹⁹ Rezultati istraživanja međunarodnoga europskog projekta *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* (četvrti val) mogu se pronaći u znanstvenim časopisima: *Društvena istraživanja. Časopis za opća društvena pitanja*, 19 (2010.) 1–2, te *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, kao i u knjizi: Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*.

²⁰ U svezi petoga vala međunarodnoga europskog istraživanja Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu potpisao je 25. kolovoza 2014. godine Ugovor o suradnji s centralom u Tilburgu.

²¹ U tekstu ćemo se dalje za međunarodni europski projekt *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota – EVS – 2008.* koristiti skraćenicom EVS – 2008.

²² Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 313–341. Preporučujemo također: Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Brak – institucija od koje se očekuje, a u koju se ne ulaže, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 117–142.

²³ Kako su u EVS projekt za 1999. godinu od zemalja bivše federacije bile uključene samo Hrvatska i Slovenija, za ostale zemlje, gdje je to moguće, dajemo rezultate empirijskih istraživanja provedenih u sklopu projekta *World Values Study* od 1995. do 2001. godine.

više što voditelji EVS projekta i u četvrtom valu međunarodnoga europskog istraživanja (EVS – 2008.) smatraju relevantnim stav europskih ispitanika prema braku kao ustanovi unutar europskih društava. Stoga je i u posljednjem valu spomenutog istraživanja bilo postavljeno pitanje: *Brak je zastarjela institucija: slažem se, ne slažem se, ne znam, nema odgovora*. U samoj formulaciji osjeća se određena pristranost. Bolje bi bilo da je pitanje glasilo: *Je li je za Vas brak nezastarjela ili zastarjela institucija?*

U EVS – 1999. za najveći dio hrvatskih građana brak nije bio zastarjela institucija (85,3%), dok je za svakoga desetog građanina brak bio prevladana ustanova.

Tablica 1. *Slažete li se ili ne sa sljedećom tvrdnjom: Brak je zastarjela institucija (1999.)*²⁴

Slažem se	9,9
Ne slažem se	85,3
Ne znam	4,3
Nema odgovora	0,5

U EVS – 2008. broj neodlučnih ostaje isti (4,2% je izjavilo da *ne zna*), dok se istodobno za 5% smanjio broj onih za koje brak i dalje ostaje nezastarivom i neprevladanom ustanovom. Za 5% povećao se broj onih koji drže brak zastarjelom ustanovom.

Tablica 2. *Brak je zastarjela institucija (2008.)*

Slažem se	14,6
Ne slažem se	80,9
Ne znam	4,2
Nema odgovora	0,3

Premda je još uvijek visok postotak onih koji smatraju da brak nije zastarjela institucija, ipak u tom kontekstu tjera na razmišljanje trend koji se u Republici Hrvatskoj uočava od početka devedesetih godina XX. stoljeća, a to je da »ubrzano raste broj neudanih i neoženjenih u dobnim skupinama iznad 35 godina.«²⁵ Jedno se vrijeme smatralo da je to samo privremeni trend, koji su uvjetovale ratne prilike i neprilike u svezi Domovinskog rata u kojem se Repu-

²⁴ Gordan ČRPIĆ – Ivan RIMAC, Pregled postotaka i aritmetičkih sredina. Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999., u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, tablica 43, 208.

²⁵ Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, Zagreb, 2006., 13.

blika Hrvatska zatekla početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, no taj se trend nastavio i nakon Domovinskog rata.²⁶

Prema Državnom zavodu za statistiku od 2000. do 2014. godine bilježi se blagi pad sklopljenih brakova.²⁷

Tablica 3. *Sklopljeni brakovi*

GODINA	UKUPNO	NA 1000 STANOVNIKA
2000.	22.017	5,0
2001.	22.076	5,0
2002.	22.806	5,1
2003.	22.337	5,0
2004.	22.700	5,1
2005.	22.138	5,0
2006.	22.092	5,0
2007.	23.140	5,2
2008.	23.373	5,3
2009.	22.382	5,1
2010.	21.294	4,8
2011.	20.211	4,7
2012.	20.323	4,8
2013.	19.169	4,5
2014.	19.329	4,5

Uz objavljene podatke Državnoga zavoda za statistiku potrebno je naglasiti i još neke trendove koji su očiti u Republici Hrvatskoj. U današnje se vrijeme mladi u Republici Hrvatskoj teže odlučuju za brak. Među njima se osjeća određeni strah od ulaska u brak te je vidljivo odgađanje sklapanja braka.

Strah od ulaska u brak može se očitovati u strahu od života u dvoje te u strahu od preuzimanja odgovornosti pred samim sobom i za druge. Manji broj mladih strahuje od djece jer se djeca ne uklapaju u određeni, unaprijed postavljeni stil života.

Uočljiv je i porast mladih koji žive zajedno i koji se tek nakon nekog određenog vremena odlučuju za zajednički bračni i obiteljski život. Postoje i brakovi na probu. Crkva gleda na brak kao na savez koji participira na savezu Boga i čovjeka, na savezu Krista i Crkve, a ne kao ugovor kraćeg ili dužeg trajanja!

²⁶ Usp. *Isto*.

²⁷ Usp. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014., u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2014/sljh2014.pdf (25. III. 2015.).

Svima nam je dobro poznato gospodarsko stanje u Republici Hrvatskoj kao i situacija nezaposlenosti koja pogađa velik broj stanovništva. Nezaposlenost koja obuhvaća velikim dijelom mlade i obrazovane ljude, ali i nesigurnost stalnoga zaposlenja, prisiljavaju mlade da odgađaju bračno zajedništvo.²⁸ Povezano s takvim stanjem, mladi bez zaposlenja, ili mladi s nesigurnim trajnim zaposlenjem, teško rješavaju svoju stambenu neovisnost od roditelja, odnosno vlastito stambeno pitanje. Precijenjeni kvadrati stanova i skup život u podstanarstvu nikako, uz nezaposlenost mladih ili nesigurnost stalnoga zaposlenja mladih, ne idu u prilog bračnoga i obiteljskoga života.

Usporedba rezultata EVS – 1999. i EVS – 2008. u svezi braka i obitelji u suvremenome hrvatskom društvu ukazuje na prijepore i sučeljavanja tradicionalnoga i (post)modernoga. Društvene su promjene u suvremenome hrvatskom društvu obuhvaćene širim (post)modernizacijskim kontekstom, donose i promjene u smislu percepcije važnosti braka i obitelji.²⁹

Tako možemo primijetiti u kontekstu rečenoga, u suvremenome europskom, ali postupno i u hrvatskom društvu, dva glavna strujanja, dvije glavne koncepcije, a to su: *family mainstreaming* (obiteljsko glavno strujanje) i *gender mainstreaming* (rodno glavno strujanje).³⁰ Prva koncepcija zagovara i promiče klasični oblik braka između muškarca i žene te klasičnu obitelj, dok drugu koncepciju treba analizirati pažljivo, objektivno i kritički. S jedne strane *gender mainstreaming* ide za promjenom tradicionalnih odnosa između muškarca i žene u različitim smjerovima već u braku i obitelji, ali i za promjenom odnosa između muškaraca i žena u svijetu rada, gospodarstva i politike. S druge strane, *gender mainstreaming* ide za dokidanjem tradicionalnoga vrijednosnog sustava, kao i za dokidanjem postojećih društvenih ustanova, posebno klasičnih ustanova poput braka (između muškarca i žene) i obitelji, koja nastaje od žene i muškarca, a koje su stare više tisućljeća. Odbacuje se kršćanska, ali i ne samo kršćanska antropologija (slika čovjeka). Tu sliku pojedinci nerijetko nazivaju srednjovjekovnom, prevladanom i

²⁸ Usp. Petar TOMAŠIĆ, *Nezaposlenost u tranzicijskoj Hrvatskoj pod socijalno-etičkim vidom*, Zagreb, 2010., 171–179.

²⁹ Više o tome vidi u: Krunoslav NIKODEM – Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ, *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu. Analiza osnovnih pokazatelja u razdoblju od 1999. do 2008. godine*, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 623–642.

³⁰ »Pojam 'gender mainstreaming' općeprihvaćen je pojam za provedbu politike ravnopravnosti rodnog identiteta u zemljama članicama Europske unije. Ovaj teško prevodiv pojam, za koji se u Hrvatskoj koristi i izraz 'rodno osviještena politika', može se prevesti i kao 'uključivanje rodne perspektive u glavna društvena strujanja'«, Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Zagreb, 2013., 13.

neznanstvenom.³¹ *Gender mainstreaming* zagovara rodnu ideologiju i tezu da je čovjek po spolu determiniran i neslobodan, a po rodu samoodređen i slobodan. Tako i kraj 2013. godine u Republici Hrvatskoj možemo pamti i po referendumu i svemu onome što se događalo na raznim instancama oko referenduma koji je organizirala građanska inicijativa *U ime obitelji*. Referendumom se zahtijevalo da se u *Ustav Republike Hrvatske* unese definicija braka.³² Prikupljeni su potrebni potpisi stanovništva Republike Hrvatske, održan je referendum 1. prosinca 2013. godine te je u *Ustav Republike Hrvatske* unesena definicija braka koja definira: »Brak je životna zajednica žene i muškarca.«³³

Nije trebalo dugo čekati da se u Republici Hrvatskoj donese *Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola*, koji uređuje »životno partnerstvo osoba istoga spola, načela, sklapanje i prestanak životnog partnerstva, postupke nadležnih tijela u svezi sa sklapanjem i prestankom životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu te pravne učinke životnog partnerstva.«³⁴ Od dana 5. kolovoza 2014. godine na snazi je spomenuti Zakon koji definira: »Životno partnerstvo je zajednica obiteljskog života dviju osoba istoga spola sklopljeni pred nadležnim tijelom u skladu s odredbama ovoga Zakona.«³⁵

U kontekstu obiteljske problematike, a bez detaljnije analize, spominjemo da je početkom 2015. godine Ustavni sud donio rješenje o suspenziji *Obiteljskoga zakona*. Rješenje je objavljeno u *Narodnim novinama*, čime je automatski stupilo na snagu.³⁶

³¹ Više o toj temi vidi u: Gabriele KUBY, *Die Gender Revolution – Relativismus in Aktion*, Kisslegg, 2008.; Gabriele KUBY, *Verstaatlichung der Erziehung. Auf dem Weg zum neuen Gender-Menschen*, Kisslegg, 2008.; Gabriele KUBY, *Nova ideologija seksualnosti – Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split, 2010., Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Zagreb, 2013., Jadranka Rebeka ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Zagreb, 2011.

³² Više o građanskoj inicijativi *U ime obitelji* i referendumu o ustavnoj zaštiti braka vidi u: <http://referendumobraku.uimeobitelji.net/> (25. III. 2015.).

³³ Ustav Republike Hrvatske, čl. 62, u: <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (25. III. 2015.). Odluka o ustavnoj zaštiti braka objavljena je u *Narodnim novinama* dana 11. prosinca 2013. godine.

³⁴ Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola, čl. 1, u: <http://www.zakon.hr/z/732/zakon-o-%C5BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola> (25. III. 2015.).

³⁵ *Isto*, čl. 2.

³⁶ Rješenje Ustavnog suda o suspenziji *Obiteljskog zakona* izazvalo kaos na sudovima, u: <http://drum.hr/rjesenje-ustavnog-suda-o-suspenziji-obiteljskog-zakona-izazvalo-kaos-na-sudovima> (25. III. 2015.). Također usp. Ustavni sud suspendirao *Obiteljski zakon* ministrice Opačić, u: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/ustavni-sud-suspendirao-obiteljski-zakon-ministrice-opacic-983753> (25. III. 2015.).

Ispitanici u Republici Hrvatskoj smatraju da brak nije zastarjela institucija. Očekujemo rezultate međunarodnoga europskog istraživanja *European Values Study – Europsko istraživanje vrednota* koje će se provesti 2017. godine kako bismo vidjeli hoće li se i koliko postupno mijenjati stav hrvatskih ispitanika prema instituciji braka.

Ispitanici u odabranim zemljama, također, smatraju da brak nije zastarjela institucija. Osjetno povećanje broja ispitanika koji smatraju da je brak zastarjela institucija vidljiva je među ispitanicima u Bosni i Hercegovini (13,2%), a slijede ispitanici iz Austrije koji su u EVS – 1999. odgovorili da je brak zastarjela institucija s 19,7%, a u EVS – 2008. s 28,4%. Najniži postotak onih koji su pozitivno odgovorili na pitanje: *Brak je zastarjela institucija* je na Kosovu (11,3%), što je vidljivo iz tablice br. 4.

Tablica 4. *Brak je zastarjela institucija*

%	1999.		2008.	
	NE	DA	NE	DA
Bosna i Hercegovina	83,3	13,5*	67,5	26,7
Srbija	74,6	16,2*	79,9	16,0
Slovenija	67,5	25,4	70,6	24,1
Crna Gora	76,7	10,8*	79,8	16,7
Makedonija	79,1	17,7*	78,7	16,9
Kosovo	-	-	84,7	11,3
Mađarska	78,7	16,3	79,2	19,0
Austrija	78,5	19,7	65,8	28,4
Italija	76,5	15,7	75,8	17,4
EU	76,3	17,7	75,3	19,5

Izvor: EVS – 1999.; 2008.; *WVS 1995. – 2001.

3. Vrednote za uspješan brak

Prije same analize i interpretacije dobivenih rezultata EVS – 2008. istraživanja potrebno je istaknuti da je u cijelom Upitniku EVS – 2008. došlo do korekcije u odnosu na Upitnik EVS – 1999., tj. da je oko 30% pitanja izmijenjeno. U našem slučaju to znači da je u Upitniku EVS – 1999. bilo ponuđeno šesnaest vrednota,³⁷ a u Upitniku EVS – 2008. dvanaest vrednota. Tako su u EVS – 2008. istraživanju ispuštene sljedeće vrednote: *međusobno poštivanje i uvažavanje, razumijevanje i tolerancija, razgovarati o zajedničkim interesima, provoditi što više vremena zajedno te*

³⁷ Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, tablica 1, 316.

isto nacionalno podrijetlo. Ali je zato u EVS – 2008. istraživanju dodana nova vrednota *imati vrijeme za vlastite prijatelje i osobne aktivnosti i hobije.* No, ta vrednota nije uvrštena u naše tablice, budući da se ne može komparirati s prethodnim EVS – 1999. istraživanjem. Stoga se u tablicama ovog poglavlja opravdano navodi samo jedanaest vrednota, koje je moguće komparirati u oba istraživanja.

3.1. Deskriptivna analiza vrednota za uspješan brak

Usporedba rezultata iz 1999. i 2008. godine za Republiku Hrvatsku na osnovnoj razini distribucije postotaka na pitanju o bitnim vrednotama za uspješan brak, pokazuje kako su vjernost i djeca i dalje ključne vrednote za uspješan brak. Pritom treba napomenuti da je važnost vrednote vjernosti u devet godina, štoviše, malo porasla, dok se s druge strane važnost djece malo smanjila. Zbroje li se postotci dobiveni odgovorom *veoma važno* i *važno*, tada oni u jednom i u drugom istraživanju za vjernost iznose preko 97%, a za djecu iznose preko 91%. Tako su u EVS – 1999. izrazito bitne i među prve tri vrednote za uspješan brak³⁸ vjernost (71,8%), djeca (62,3%), te spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene (55,4%). U EVS – 2008. najvažnije vrednote za uspješnost braka jesu: vjernost (74,6%), spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene (61,3%) te djeca (58,6%).

Najmanje važne, odnosno nevažne vrednote za uspješnost braka prema rezultatima EVS – 1999. jesu: *slaganje u politici* (78,1%) i *biti istog socijalnog porijekla* (63,3%). U EVS – 2008. su također te vrednote navedene kao nebitne za uspješnost braka, samo što se neznatno smanjio postotak ispitanika koji zastupaju to mišljenje: *slaganje u politici* (76,2%) i *biti istog socijalnog porijekla* (63,0%). Primjetan je i porast onih koji isto vjersko uvjerenje smatraju nevažnim u tom smislu. Tablice 5 i 5a potvrđuju izrečene usporedbe. Rezultati dobiveni nakon devet godina u komparaciji s rezultatima iz prethodnog istraživanja potvrđuju da se radi o stabilizaciji stava ispitanika prema navedenim vrednotama za uspješan brak. Osjetno opadanje i osjetni rast, barem zasada nije jednostavno tumačiti. Teško je predvidjeti u kojem pravcu će se kristalizirati stavovi hrvatskih građana u odnosu na navedene vrednote. Stoga je potrebno pričekati idući val istraživanja, koji će pokazati radi li se o svojevrsnom kontinuitetu ili diskontinuitetu.

³⁸ Ne uzimamo u obzir vrednote: *međusobno poštivanje i uvažavanje te razumijevanje i tolerancija*, koje nisu bile ponuđene u upitniku EVS – 2008. Te su vrednote prema istraživanju EVS – 1999. zauzele prvo, odnosno treće mjesto na rang ljestvici bitnih vrednota za uspješan brak. Usp. *Isto*.

Tablica 5. Bitne vrednote za uspješan brak (Hrvatska) – usporedba 1999./2008.

	1999. (%)		2008. (%)	
	Nevažno	Veoma važno	Nevažno	Veoma važno
Vjernost	1,3	71,8	1,3	74,6
Primjereni prihodi	15,4	22,4	14,7	29,3
Biti istog socijalnog porijekla	63,3	6,8	63,0	10,7
Dijeliti isto vjersko uvjerenje	29,5	27,4	42,3	20,1
Dobri stambeni uvjeti	14,1	18,0	16,9	24,1
Slaganje u politici	78,1	3,6	76,2	5,1
Život odvojen od roditelja	27,4	25,4	30,7	28,3
Dobar seksualni odnos	6,7	36,3	8,2	42,5
Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	19,4	22,4	16,5	29,5
Djeca	2,9	62,3	7,3	58,6
Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	0,7	55,4	3,2	61,3

Tablica 5a. Bitne vrednote za uspješan brak (Hrvatska)– usporedba 1999./2008.

	1999. (%)				2008. (%)			
	Nevažno	Važno	Veoma važno	Ne zna i bez odgovora	Nevažno	Važno	Veoma važno	Ne zna i bez odgovora
Vjernost	1,3	26,6	71,8	0,4	1,3	23,1	74,6	1,0
Primjereni prihodi	15,4	61,0	22,4	1,1	14,7	54,7	29,3	1,4
Biti istog socijalnog porijekla	63,3	28,6	6,8	1,2	63,0	24,1	10,7	2,2
Dijeliti isto vjersko uvjerenje	29,5	41,6	27,4	1,5	42,3	35,2	20,1	2,4
Dobri stambeni uvjeti	14,1	67,0	18,0	0,9	16,9	57,0	24,1	1,9
Slaganje u politici	78,1	16,1	3,6	2,2	76,2	15,6	5,1	3,1
Život odvojen od roditelja	27,4	45,2	25,4	1,9	30,7	36,9	28,3	4,1
Dobar seksualni odnos	6,7	55,2	36,3	1,8	8,2	45,5	42,5	3,9
Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	19,4	57,6	22,4	0,6	16,5	51,3	29,5	2,7
Djeca	2,9	34,1	62,3	0,8	7,3	32,7	58,6	1,4
Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	0,7	43,7	55,4	0,2	3,2	34,1	61,3	1,4

U nastavku razmatranja, detaljnije se osvrćemo na prve tri bitne vrednote za uspješnost braka prema rezultatima dobivenima u EVS – 2008. istraživanju, a to su: *vjernost, spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene te djeca*. Ako se zbroje rezultati dobiveni odgovorima *veoma važno* i *važno*, onda te tri vrednote hrvatski građani prihvaćaju u veoma visokom postotku, tj. preko 91%.

Nabrojene bitne vrednote za uspješan brak nalaze se i u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Sloveniji, Crnoj Gori, Makedoniji, Kosovu, Mađarskoj, Austriji i Italiji u istom poretku važnosti, pa ćemo nakon govora o pojedinim vrednotama i njihovoj važnosti za Republiku Hrvatsku, usporediti rezultate za Republiku Hrvatsku s rezultatima dobivenima u EVS – 2008. istraživanju u spomenutim odabranim zemljama.

3.1.1. Vjernost

Prema EVS – 2008. vjernost zauzima prvo mjesto na rang listi bitnih vrednota za uspješan brak. Vjernost (za 74,6% *veoma važna*, a za 23,1% *važna*) se smatra bitnom vrednotom kojom se grade dobri temelji za međuljudske odnose, ponajprije u dijadi (žene i muškarca), zatim u obitelji te drugim skupinama ljudi, a što se posebno ističe u suvremenom društvu. Mjesto vjernosti u percepciji ispitanika možemo povezati i sa činjenicom da brak još uvijek nije u hrvatskom suvremenom društvu zastarjela institucija. Među ispitanicima se, s obzirom na vrednovanje vjernosti kao bitne vrednote za uspješan brak, osjeća potreba za promicanjem te vrednote u kontekstu crkvene i društvene stvarnosti. To se pak promicanje očekuje upravo od Crkve, kojoj to mora biti prioritarna zadaća. Time se samo potvrđuje što su Josip Baloban i Gordan Črpić napisali nakon EVS – 1999.: »Budući da je vjernost duboko antropološka i istodobno temeljno kršćanska vrednota, suvremena Crkva navješćujući, tumačeći i zagovarajući tu vrednotu, ne promiče samo kristološku i ekleziološku utemeljenost braka – što je po sebi kršćanski specifikum – već Crkva čini temeljnu humanu i društvenu zadaću u društvu unutar kojeg egzistira.«³⁹

Činjenica da su ispitanici u EVS – 2008. vjernost istaknuli kao najpoželjniju vrednotu među bitnim vrednotama za uspješan brak, može se tumačiti i kao njihova očita svjesnost s obzirom na činjenično stanje u Republici Hrvatskoj u svezi sklopljenih (vidi tablicu br. 3) i rastavljenih brakova. Prema Držav-

³⁹ *Isto*, 319–320.

nom zavodu za statistiku od 2000. do 2014. godine bilježi se blagi porast broja rastavljenih brakova.⁴⁰

Tablica 6. *Razvedeni brakovi*

GODINA	UKUPNO	NA 1000 SKLOPLJENIH
2000.	4.419	200,7
2001.	4.670	211,5
2002.	4.496	197,1
2003.	4.934	220,9
2004.	4.985	219,6
2005.	4.883	220,6
2006.	4.651	210,5
2007.	4.785	206,8
2008.	5.025	215,0
2009.	5.076	226,8
2010.	5.058	237,5
2011.	5.662	280,1
2012.	5.659	278,4
2013.	5.992	312,6
2014.	6.546	338,7

Crkva je svjesna odnosa sklopljenih i rastavljenih brakova u Republici Hrvatskoj, što potvrđuje i svojim novijim dokumentima.⁴¹ Stoga vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak prema mišljenju ispitanika EVS – 2008., te postojeća situacija u Republici Hrvatskoj (ukratko analizirana u drugome poglavlju ovoga rada), kao i trend posljednjih triju-četiriju desetljeća u svezi sklopljenih i rastavljenih brakova, istodobno su trajni izazov, ali i hitan poziv Crkvi, crkvenim strukturama i njezinim djelatnicima u Republici Hrvatskoj da kvalitetno, životno ekleziološki i društveno efikasno osmisle i provode pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb u kojima se promiču vrednote i dostojanstvo braka i obitelji. Takvo kvalitetno osmišljeno pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb treba započeti, prije svega, u temeljnim teritorijalnim jedinicama mjesnih Crkava, tj. u župnim zajednicama, a nastaviti i na ostalim razinama partikularnih Crkava. Još je papa Pavao VI. u svojoj enciklici *Humanae vitae*

⁴⁰ Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014., u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2014/sljh2014.pdf (25. III. 2015.).

⁴¹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., 36.; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., 212–213.

uputio biskupima (a preko njih i svim pastoralnim djelatnicima) hitan poziv da zaštite ženidbu i naglase svetost: »Smatrajte ovo poslanje jednim od najprječih zadataka u sadašnjem vremenu. Taj zadatak, kao što znate, podrazumijeva usuglašenu pastoralnu akciju na svim područjima ljudske djelatnosti, ekonomske, kulturne i društvene.«⁴²

Ispitanici EVS – 2008. u odabranim zemljama, istaknuli su vjernost kao bitnu vrednotu za uspješnost braka te se ona po rezultatima nalazi na prvom mjestu kao i u Republici Hrvatskoj. Iako su postotci veoma visoki (u svim zemljama preko 96%), Republika Hrvatska se nalazi tek na sedmom mjestu od deset država po važnosti te vrednote. Vjernost kao bitna vrednota za uspješnost braka najvažnija je u Mađarskoj (99,3%), a zatim slijede Slovenija i Kosovo (98,6%). U Srbiji su ispitanici najviše odgovorili da im je ta vrednota nevažna (2,3%).

Tablica 7. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	1,3	97,7
Bosna i Hercegovina	1,1	98,3
Srbija	2,3	97,1
Slovenija	1,0	98,6
Crna Gora	1,3	97,9
Makedonija	1,4	96,1
Kosovo	0,8	98,6
Mađarska	0,7	99,3
Austrija	1,0	98,3
Italija	1,7	97,3

Izvor: EVS – 2008.

3.1.2. Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene

Odmah nakon vjernosti kao bitne vrednote za uspješan brak dolazi *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene* (za 61,3% *veoma važna* i za 34,1% *važna*). Ta vrednota puno govori o hrvatskim ispitanicima. Iz

⁴² PAVAO VI., *Humanae vitae – Ljudskom životu. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda* (25. V. 1968.), Zagreb, 1997., br. 30.

istraživanja je očito da je hrvatskim građanima posebno stalo do uspješne i stabilne veze te bračnog života. Vrednota *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene*, uz kristološke i ekleziološke aspekte osobito kod kršćanskih bračnih drugova, za sve brakove usko je povezana s vještinom komuniciranja. Komuniciranje među partnerima iznimno je važno, a komunikacijske vještine doprinose postizavanju komunikacijskih ciljeva u braku. Upravo komunikacijske vještine »predstavljaju višedimenzionalan pojam (verbalna i neverbalna vještina) i pretpostavlja se da svaka od tih vještina djeluje zasebno na bračnu kvalitetu ili bračno zadovoljstvo«⁴³.

Složenost komunikacijskog procesa⁴⁴ relevantan je i za odnos u braku, kako između supruge i supruga tako i između roditelja i djece te obrnuto.⁴⁵ Visoko pozicionirana vrednota raspravljanja o međusobnim problemima između bračnih drugova potiče suvremeno pastoralno djelovanje povijesne Kristove Crkve na trajnu i učinkovitu interdisciplinarnost teologije s pojedinim humanističkim i društvenim znanostima, a koje se bave problematikom braka i obitelji. Krajnje je vrijeme da se teologija i ostale neteološke znanosti više uvažavaju i međusobno surađuju. Nije dovoljna dobra suradnja između teologije i sociologije, već je ovdje potrebna suradnja između teologije i psihologije, teologije i pedagogije itd., a što je posebno potaknuo Drugi vatikanski koncil u svojim dokumentima.⁴⁶ Naime, Crkva u svojem pastoralu braka i obitelji mora više činiti u tom smjeru, počevši od bračnih savjetovališta, preko predženiđenog pastorala, katehizacije mladih i odraslih do raznih tribina, seminara i tome slično.⁴⁷

Iznimno visoki postotci (94% i više) kod ispitanika svih odabranih zemalja daju zaključiti da ispitanici pridaju veoma veliku važnost ispravnoj komunikaciji u braku i da su ispravni međuljudski odnosi nezaobila-

⁴³ Mira ČUDINA-OBRADOVIĆ – Josip OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006., 133. Mira Čudina-Obradović i Josip Obradović uvjerenja su da je ženina vještina komuniciranja važnija »za bračno zadovoljstvo muža, nego što je muževa vještina važna za zadovoljstvo žene«.

⁴⁴ Više o tome vidi u: Friedemann SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Zagreb, 2001., 23–27, 70.

⁴⁵ O toj temi vidi više u: Jesper JUUL, *Vaše kompetentno dijete. Za nove temeljne vrijednosti obitelji*, Zagreb, 1996.; Zora RABOTEG-ŠARIĆ, *Komunikacija između djece i roditelja*, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001., 221–253; Mijo NIKIĆ, *Međuljudski odnosi u obitelji*, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, 255–273; Michael RIERA, *Ostanite povezani sa svojim tinejdžerom. Kako postići da vam stvarno govore i kako čuti što stvarno kažu*, Lekenik, 2004.

⁴⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 62, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

⁴⁷ Usp. Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju. Svjetla i sjene postkoncilskog pastorala braka i obitelji u Hrvatskoj (1965. – 2000.)*, Zagreb, 2011., 57–154.

zan kapital svakog društva, kao i čovječanstva. Ispitanicima u Mađarskoj spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene je najvažnija (99,5%), a slijede ispitanici u Sloveniji (98,9%) i Srbiji (97,6%). Iako u visokim postotcima, najmanje je važna ta vrednota ispitanicima na Kosovu (94,0%), u Makedoniji (94,7%) te u Bosni i Hercegovini (95,0%). Možemo reći da su to zemlje u kojima se najviše osjeća tradicionalni patrijarhalni odnos u obitelji. Ispitanici u Republici Hrvatskoj (95,4%) zauzeli su sedmo mjesto među ispitanicima od deset zemalja u očitovanju o važnosti te vrednote za uspješnost braka.

Tablica 8. *Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	3,2	95,4
Bosna i Hercegovina	3,9	95,0
Srbija	1,4	97,6
Slovenija	0,7	98,9
Crna Gora	1,4	97,3
Makedonija	2,2	94,7
Kosovo	4,8	94,0
Mađarska	0,4	99,5
Austrija	2,5	97,0
Italija	1,8	96,6

Izvor: EVS – 2008.

3.1.3. Djeca

Kada je riječ o djeci kao bitnoj vrednoti za uspješan brak rezultati iz EVS–2008. na svoj način potvrđuju suvremeno hrvatsko društvo »kao još uvijek tradicionalno, u kojem djeca imaju središnju ulogu i daju smisao života«⁴⁸. Premda su djeca kao bitna vrednota za uspješan brak na trećem mjestu (za 58,6% *veoma važno*, za 32,7% *važno*) i veoma visoko pozicionirana na ljestvici bitnih bračnih vrednota, mora se ozbiljno u hrvatskom demografskom kontekstu pred očima imati nazočan trend socijalitetnog steriliteta koji govori o nepostojanju »individual-

⁴⁸ Mira ČUDINA-OBRADOVIĆ – Josip OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, 204.

nih ili društvenih uvjeta za stvarno sudjelovanje u reprodukciji stanovništva⁴⁹. Razlozi onih koji nemaju djecu kreću se »od više individualnih, sociopsiholoških razloga do agregatnih i ekonomskih«⁵⁰. Republika Hrvatska nalazi se u veoma nezavidnoj demografskoj situaciji.⁵¹ Djeca su prema EVS – 2008. jedna od bitnih vrednota za uspješan brak. No promatrajući trenutno stanje u Republici Hrvatskoj, veoma lako se može zaključiti da svake godine ima manje živorođene djece, što potvrđuju i statistike Državnog zavoda za statistiku.⁵²

Tablica 9. Živorodeni i umrli u Republici Hrvatskoj 2000. – 2014.

GODINA	ŽIVOROĐENI	UMRLI	PRIRODNI PRIRAST
2000.	43.746	50.246	- 6.500
2001.	40.993	49.552	- 8.559
2002.	40.094	50.569	- 10.475
2003.	39.668	52.575	- 12.907
2004.	40.307	49.756	- 9.449
2005.	42.492	51.790	- 9.298
2006.	41.446	50.378	- 8.932
2007.	41.910	52.367	- 10.457
2008.	43.753	52.151	- 8.398
2009.	44.577	52.414	- 7.837
2010.	43.361	52.096	- 8.735
2011.	41.197	51.019	- 9.822
2012.	41.771	51.710	- 9.939
2013.	39.939	50.386	- 10.447
2014.	39.596	52.427	-12.831

Karlo Koračević upozorava da je društveno ozračje sve manje sklono djeci tako da bračni parovi smatraju da djeca ograničavaju njihovu slobodu, da su zapreka njihovu samoostvarenju te da su određeni teret.⁵³ Taj svoj stav

⁴⁹ Alica WERTHEIMER-BALETIĆ, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, 1999., 209.

⁵⁰ Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, 21.

⁵¹ Usp. Anđelko AKRAP – Dražen ŽIVIĆ, Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, u: *Društvena istraživanja*, 10 (2001.) 4–5, 62–654; Dražen ŽIVIĆ, Demografski činitelji braka i obitelji u istočnoj Slavoniji, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak dana Božjega*, Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života, Đakovo, 2009., 325–351.

⁵² Usp. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014., u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2014/sljh2014.pdf (25. III. 2015.).

⁵³ Usp. Karlo KORAČEVIĆ, Situacija braka i obitelji u suvremenom društvu, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj*, Zagreb, 2000., 127–128. Također usp.

potkrepljuje sljedećim riječima: »Dok je prije brak u pravilu bio samo početna kratka faza u zasnivanju obitelji, danas je sve više brakova koji nisu i neće pre-rasti u obitelji, a sve je više drugih partnerstava koje su modernom shvaćanju slobode, naglašavanju individualizma i hedonizma puno primjerenije, po sebi fleksibilnije i manje rizične za suvremene pragmatične osobe.«⁵⁴

S jedne strane, imamo djecu kao bitnu vrednotu za uspješan brak a, s druge strane, činjenično stanje u Republici Hrvatskoj koje se očituje u kontinuiranom opadanju živorođene djece. »Pitanje važnosti djece u obitelji i šire u društvu jest u prvom redu pitanje sustava vrijednosti, kako šire društvene zajednice, tako i svake pojedine obitelji i pojedinca.«⁵⁵ Ti pokazatelji jasno potiču da je nužno poraditi na kvalitetnoj obiteljskoj politici u Republici Hrvatskoj. Obiteljska politika je »javna politika kojom država, a u širem smislu društvo, djeluju na obiteljske resurse s ciljem poboljšanja položaja prije svega ugroženih obitelji s djecom. Obiteljska politika utječe na društveni položaj i strukturu obitelji.«⁵⁶ Opširniju definiciju obiteljske politike donosi Nada Stropnik: »Obiteljska je politika cjelovit i sustavan skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskog, socijalnog, zdravstvenog, stambenog i sličnog karaktera, ublažavajući financijski teret što ga za obitelj predstavljaju djeca, omogućuju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu.«⁵⁷

Potrebno je razlikovati obiteljsku politiku od populacijske politike. Dok obiteljska politika »djeluje na strukturu i socijalni položaj obitelji, dotle je populacijska politika usmjerena na određene ciljeve vezane uz kretanje i strukturu stanovništva«⁵⁸. Ipak i obiteljska i populacijska politika tijesno su međusobno povezane i obje se velikim dijelom podudaraju.⁵⁹

Vlado Puljiz i Siniša Zrinščak iznose stav da se moderna obiteljska politika u Republici Hrvatskoj treba oslanjati na zapošljavanje obaju roditelja (model dvaju hranitelja) te da je zbog podrške zaposlenim roditeljima potrebno razvi-

Gordan ČRPIĆ – Karlo KORAČEVIĆ, Stavovi hrvatskih građana prema djeci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 343–357.

⁵⁴ Karlo KORAČEVIĆ, Situacija braka i obitelji u suvremenom društvu, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj*, Zagreb, 2000., 128.

⁵⁵ Krunoslav NIKODEM – Pero ARAČIĆ, Obitelj u transformaciji, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 156.

⁵⁶ Vlado PULJIZ – Siniša ZRINŠČAK, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, u: *Revija za socijalnu politiku*, 9 (2002.) 2, 117.

⁵⁷ Nada STROPNIK, Obiteljske politike u Europi, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 105.

⁵⁸ Vlado PULJIZ – Siniša ZRINŠČAK, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, 117.

⁵⁹ Usp. Anđelko AKRAP, Obitelj u Hrvatskoj nakon demografskog sloma: stanje i perspektive, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, 106–108.

jati usluge obitelji, što konkretno znači napustiti klasični pristup obiteljskoj politici u kojem dominiraju novčana davanja, a više ulagati u nove generacije koje su socijalni kapital o kojem ovisi budućnost društva. U takvu politiku prema obitelji, osim države, trebaju se uključiti kako privatni tako i civilni sektor koji će uspostaviti novu mrežu potpore obitelji i tako odgovoriti izazovima budućeg razvoja društva.⁶⁰ Zaključno se može reći da Crkva kao konstruktivni dio društva i kao institucija u koju još više od polovice građana Republike Hrvatske ima povjerenje⁶¹ treba naći svoje mjesto u novoj obiteljskoj politici Republike Hrvatske. Crkva također mora razmišljati o svojevrsnoj *obiteljskoj politici* kao potpore obitelji kojom će onda odgovarati i djelovati u skladu s izazovima budućega društvenog razvoja, ali i razvoja Crkve.

Visoki postotci u svim odabranim zemljama i veoma visoka pozicioniranost na ljestvici bitnih bračnih vrednota ukazuju da su *djeca* kao bitna vrednota za uspješan brak još uvijek u svijesti ispitanika. No moramo primijetiti, a što je vidljivo iz tablice br. 10, da što je viši standard u zemlji, to su *djeca* kao vrednota za uspješan brak manje važna. Tako su se ispitanici u Austriji najmanje izjasnili da su im *djeca* važna kao vrednota za uspješan brak (84,1%). Slijede ispitanici u Italiji (89,1%) i u Republici Hrvatskoj (91,3%). *Djeca* kao važna i veoma važna vrednota jesu na Kosovu (97,7%), u Crnoj Gori (97,6%) i u Srbiji (96,2%).

Tablica 10. *Djeca kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	7,3	91,3
Bosna i Hercegovina	3,5	95,1
Srbija	2,7	96,2
Slovenija	5,2	93,9
Crna Gora	1,1	97,6
Makedonija	2,5	94,2
Kosovo	1,3	97,7
Mađarska	3,6	95,5
Austrija	14,2	84,1
Italija	9,0	89,1

Izvor: EVS – 2008.

⁶⁰ Usp. Vlado PULJIZ – Siniša ZRINŠČAK, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, 135.

⁶¹ Usp. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 553–556.

3.2 Pregled i usporedba ostalih bitnih vrednota za uspješan brak

Već je prije bilo naglašeno da u našoj analizi analiziramo bitne vrednote za uspješan brak. Vrednota *dobar seksualni odnos* mogla bi se također pridodati skupini vrednota koje su bitne za uspješan brak. Dobar seksualan odnos za ispitanike u Republici Hrvatskoj (za 42,5% *veoma važan*, za 45,5% *važan*) četvrta je vrednota bitna za uspješan brak.

Tablica 11. *Dobar seksualni odnos kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	8,2	88,0
Bosna i Hercegovina	6,7	90,0
Srbija	5,2	91,0
Slovenija	3,9	94,6
Crna Gora	5,8	90,9
Makedonija	3,3	91,0
Kosovo	14,0	82,6
Mađarska	2,5	97,1
Austrija	3,0	95,7
Italija	4,0	90,9

Izvor: EVS – 2008.

Ispitanici u svim odabranim zemljama istaknuli su da je *dobar seksualni odnos* važna vrednota za uspješan brak (iznad 82%). Ta vrednota je važna i veoma važna u Mađarskoj (97,1%), Austriji (95,7%) i Sloveniji (94,6%). Najmanje važna, odnosno nevažna je na Kosovu (14,0%), u Republici Hrvatskoj (8,2%) i Bosni i Hercegovini (6,7%).

Neke od vrednota: *međusobno poštivanje i uvažavanje, razumijevanje i tolerancija, razgovarati o zajedničkim interesima, provoditi što više vremena zajedno te isto nacionalno podrijetlo* iz EVS – 1999. ispuštene su u EVS – 2008. U EVS – 2008. dodana je vrednota *imati vrijeme za vlastite prijatelje i osobne aktivnosti i hobije*. No, ta vrednota nije uvrštena u naše tablice, budući da se ne može komparirati s prethodnim EVS – 1999. istraživanjem. Zato opravdano navodimo samo jedanaest vrednota koje je moguće komparirati u oba istraživanja.

Vrednote: *slaganje u politici, biti istog socijalnog porijekla te dijeliti isto vjersko uvjerenje* obilježene su među ispitanicima u Republici Hrvatskoj kao i među ispitanicima odabranih zemalja kao vrednote koje nisu bitne za uspješan brak što je vidljivo iz tablica br. 12–14. Tako je vrednota *slaganje u politici* na posljed-

njem mjestu, vrednota *biti istog socijalnog porijekla* na pretposljednem mjestu, a vrednota *dijeliti isto vjersko uvjerenje* na devetom mjestu.

Tablica 12. *Slaganje u politici kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	76,2	20,7
Bosna i Hercegovina	62,4	36,2
Srbija	73,9	23,1
Slovenija	78,7	19,6
Crna Gora	66,2	32,4
Makedonija	57,9	38,3
Kosovo	50,1	47,3
Mađarska	56,4	43,0
Austrija	59,7	38,8
Italija	69,8	27,1

Izvor: EVS – 2008.

Iako je ispitanicima u svim zemljama koje uspoređujemo vrednota *slaganje u politici* na posljednjem mjestu po važnosti za uspješan brak, iz rezultata EVS – 2008. možemo iščitati da najmanje postotke ispitanika koji smatraju da je ta vrednota nevažna nalazimo na Kosovu (50,1%), u Mađarskoj (56,4%) i u Austriji (59,7%).

Tablica 13. *Isto socijalno porijeklo kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	63,0	34,8
Bosna i Hercegovina	48,0	50,7
Srbija	56,2	41,1
Slovenija	54,1	44,7
Crna Gora	47,9	50,9
Makedonija	36,6	58,3
Kosovo	20,7	76,9
Mađarska	52,8	46,4
Austrija	40,5	58,5
Italija	62,5	34,6

Izvor: EVS – 2008.

Vrednota *isto socijalno porijeklo* najviše je važna na Kosovu (76,9%) dok je najviše nevažna među ispitanicima u Republici Hrvatskoj (63%).

Tablica 14. *Isto vjersko uvjerenje kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	42,3	55,3
Bosna i Hercegovina	29,0	69,7
Srbija	41,7	55,5
Slovenija	50,4	47,8
Crna Gora	31,7	66,8
Makedonija	19,4	76,9
Kosovo	11,7	86,7
Mađarska	63,2	36,3
Austrija	48,3	50,3
Italija	37,7	59,6

Izvor: EVS – 2008.

Iz tablice br. 14 uočljivo je da je najviše ispitanicima na Kosovu (86,7%), u Makedoniji (76,9%) i u Bosni i Hercegovini (69,7%) važno i veoma važno *isto vjersko uvjerenje* za uspješan brak. Nekako podjednako nevažno (42,3%) i važno odnosno veoma važno (55,3%) je ispitanicima u Republici Hrvatskoj. Najmanje važno i veoma važno je ispitanicima u Mađarskoj (36,3%), Sloveniji (47,8%) i Austriji (50,3%).

Preostalim vrednotama za uspješan brak ispitanici u Republici Hrvatskoj dali su važnost od petog do osmog mjesta. Na petom mjestu nalazi se vrednota *primjereni prihodi*, a da je ta vrednota važna i veoma važna za uspješan brak odgovorilo je 84% ispitanika u Republici Hrvatskoj. Razlog visokom rangiranju te vrednote jest sigurno odraz ekonomske situacije i velike nezaposlenosti koja svakim danom sve više i više raste (pogotovo mladih obrazovanih ljudi) u Republici Hrvatskoj, a zbog koje mnogi odgađaju stupanje u bračni život. Današnji svijet velikih ponuda u bilo kojim sferama ljudskoga života i djelovanja iziskuje određenu stabilnu financijsku konstrukciju pojedinaca i obitelji.

Vrednota *primjereni prihodi* visoko je rangirana i kod ispitanika zemalja koje uspoređujemo s Republikom Hrvatskom.

Tablica 15. *Primjereni prihodi kao bitna vrednota za uspješan brak*

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	14,7	83,9
Bosna i Hercegovina	11,4	87,2
Srbija	11,0	88,2
Slovenija	18,6	80,8
Crna Gora	5,4	94,0
Makedonija	2,3	95,3
Kosovo	3,3	95,6
Mađarska	5,3	94,6
Austrija	10,8	88,4
Italija	24,8	73,2

Izvor: EVS – 2008.

Iz tablice br. 15 vidljivo je da su ispitanici u visokim postotcima odabranih zemalja odgovorili da su *primjereni prihodi* važni i veoma važni za uspješan brak. Odgovori mogu samo potvrditi kakva je ekonomska situacija u promatranim i uspoređivanim zemljama. Najviše se ispitanika za tu vrednotu kao važnu i veoma važnu za uspješan brak odlučilo na Kosovu (95,6%), zatim u Makedoniji (95,3%) i u Mađarskoj (94,6%). Ispitanici u Republici Hrvatskoj se po svojim odgovorima nalaze na osmom mjestu.

Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu kao vrednota za uspješan brak nalazi se na šestom mjestu po odgovorima ispitanika u Republici Hrvatskoj. Ta vrednota kao i vrednota *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene* govori o ostvarenju dobre komunikacije među supružnicima. Uzajamnost u obavljanju poslova u kućanstvu odraz je i međusobnog poštivanja muža i žene kao i nadvladavanje prijašnjih podjela poslova na strogo ženske i muške. U odabranim zemljama također su visoki postotci izjašnjenih ispitanika za tu vrednotu kao važnu i veoma važnu za uspješan brak. Najviši postotci su među ispitanicima u Mađarskoj (92,5%), na Kosovu (92%) te u Makedoniji (88%). Zanimljivo je zamijetiti da su ispitanici u Republici Hrvatskoj tek na devetom, pretposljednem mjestu u ocjenjivanju vrednote uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu za uspješan brak i to s 80,8%.

Tablica 16. Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu kao bitna vrednota za uspješan brak

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	16,5	80,8
Bosna i Hercegovina	13,1	85,3
Srbija	13,6	85,1
Slovenija	14,8	84,4
Crna Gora	15,2	83,3
Makedonija	8,0	88,0
Kosovo	6,7	92,0
Mađarska	7,4	92,5
Austrija	18,2	81,0
Italija	23,4	74,0

Izvor: EVS – 2008.

Dobri stambeni uvjeti kao vrednota za uspješan brak nalazi se na sedmom mjestu po odgovorima ispitanika u Republici Hrvatskoj. U veoma visokim postotcima ta je vrednota vrednovana u svim zemljama koje promatramo, osim među ispitanicima u Italiji koji imaju vidljivo niži postotak od ispitanika ostalih zemalja (69,4%).

Tablica 17. Dobri stambeni uvjeti kao bitna vrednota za uspješan brak

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	16,9	81,1
Bosna i Hercegovina	15,3	83,9
Srbija	16,2	82,5
Slovenija	18,4	80,9
Crna Gora	10,7	88,5
Makedonija	3,8	93,5
Kosovo	6,7	92,1
Mađarska	4,4	95,6
Austrija	7,7	91,9
Italija	28,2	69,4

Izvor: EVS – 2008.

Život odvojen od roditelja kao vrednota za uspješan brak nalazi se na osmom mjestu po odgovorima ispitanika u Republici Hrvatskoj. Tablica br.

18 pokazuje odgovore ispitanika u Republici Hrvatskoj i ispitanika odabranih zemalja. Najviše je važan i veoma važan ispitanicima u Mađarskoj (86,6%), u Austriji (76%) i u Makedoniji (74,4%) dok je najmanje važan ispitanicima u Sloveniji (60,4%) i na Kosovu (61,7%).

Tablica 18. Život odvojen od roditelja kao bitna vrednota za uspješan brak

	%	
	Nevažno	Važno i veoma važno
Hrvatska	30,7	65,2
Bosna i Hercegovina	30,3	67,7
Srbija	31,8	65,4
Slovenija	38,2	60,4
Crna Gora	25,9	72,0
Makedonija	21,7	74,4
Kosovo	35,5	61,7
Mađarska	12,8	86,6
Austrija	21,3	76,0
Italija	26,7	68,2

Izvor: EVS – 2008.

Zaključak

U temeljnim odrednicama za pastoralno djelovanje Crkve nalazimo da je čovjek put Crkve,⁶² a dosljedno tome i da je obitelj put Crkve.⁶³ Zato je potrebno »stvoriti mrežu trajne i sustavne pastoralne brige za brak i obitelj, te biskupijske, regionalne i župne strukture permanentnog rada sa supružnicima i obiteljima i njihova trajnog praćenja«⁶⁴.

Temeljem analize dobivenih rezultata u međunarodnom europskom istraživanju *European Values Study (EVS – 2008.)* donosimo nekoliko zaključaka, osobito iz pastoralno-teološke perspektive. Dobiveni rezultati ocrtavaju crkvenu i društvenu stvarnost u svezi percepcije vrednota za uspješan brak. Ta percepcija je iznimno dobro polazište za razmišljanje o pastoralu braka i obitelji u Republici Hrvatskoj.

⁶² Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Enciklika na početku papinske službe (4. III. 1979.) Zagreb, 1980., br.14.

⁶³ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima*, Zagreb, 1994., br.2.

⁶⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 39.

Prema međunarodnom europskom istraživanju *European Values Study (EVS – 2008.)* te deskriptivnom analizom vrednota za uspješan brak pokazalo se da se brak danas u Republici Hrvatskoj i u Europi ne smatra zastarjelom institucijom. Isto tako, istaknute su i vrednote bitne za uspješan brak dobivene u spomenutom istraživanju. Tim bitnim vrednotama (vjernost, spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene te djeca) nužno je posvetiti osobitu pozornost u daljoj, bližoj i neposrednoj pripravi za brak.

»Dalja priprava za bračni i obiteljski život mladih događa se prije svega u skladnom obiteljskom zajedništvu roditeljskog doma.«⁶⁵ Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu *Familiaris consortio* naglašava: »Dalja priprava započinje već od djetinjstva mudrom obiteljskom pedagogijom koja ide za tim da pomogne djeci otkriti same sebe kao bića obdarena bogatom i složenom psihologijom i posebnom osobnošću, s vlastitim prednostima i nedostacima.«⁶⁶ Svjesni smo također i činjenice da danas postoje djeca i mladi koji nemaju odgovarajuću obiteljsku podršku ili potreban odgoj u obitelji. Njima, kao i svim obiteljima, pomoć u odgoju za brak i u odgoju za spomenute vrednote pružaju redovita pastoralno-katehetska skrb Crkve, društvene formativno-odgojne institucije te pokreti, udruge i inicijative koji se bave mladima i osmišljavanjem njihova slobodnog vremena.⁶⁷ Kao što čovjek raste osobno, tako i njegov brak i obitelj rastu i sazrijevaju postupno te u tom smislu Crkva u svojem pastoralno-katehetskom djelovanju treba slijediti i aktivno pratiti obitelj »u različitim etapama njezina oblikovanja i razvoja« (FC 65), počevši već od vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama,⁶⁸ nastave katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama,⁶⁹ različitih katehetskih skupina u župnoj zajednici pa do zajednica obitelji u župnoj zajednici.⁷⁰

⁶⁵ *Isto*, 41.

⁶⁶ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 1997., br. 66 (dalje: FC).

⁶⁷ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, 41.

⁶⁸ Usp. Brankica BLAŽEVIĆ – Katarina PIŠKOVIĆ, *Njihovo je kraljevstvo nebesko. Priručnik odgojiteljima u vjeri za rad s djecom predškolske dobi*, Zagreb, 2006., 131–133.

⁶⁹ Više o toj tematici vidi u: Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, 2006., 181–183; Josip ŠIMUNOVIĆ, *Božja remek djela u školi. Pastoral sakramenata i govor o sakramentima u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama*, Zagreb, 2014., 294–327.

⁷⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb, 2000., 111–112. Za tu temu preporučujemo: Ivo DŽINIĆ, *Evangelizacija roditelja i vjerski odgoj djece*, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak dana Božjega*, 174–178.

U *Komparativnoj studiji vrednota: Hrvatska i Europa*. U potrazi za identitetom Josip Baloban i Gordan Črpić u tom smjeru postavljaju pitanje: »Nisu li klasične ustanove kao što su škola, Crkva i vjerske zajednice prve pozvane da u mladim osobama razvijaju pogled na svijet u kojemu će se njegovati visoki ideali, ali i poticati vještine potrebne da u svakodnevnom životu mogu živjeti prema tako zahtjevnim vrednotama kao što su one nužne za uspjeh braka?«⁷¹

Bliža priprava za brak trebala bi započeti tečajem priprave za ženidbu, premda postoji tendencija da se tečaj priprave za ženidbu odgodi do neposredne priprave. Tečaj priprave za ženidbu (zaručnički tečaj ili priježenidbeni tečaj) nužno je i dalje njegovati, ali i što bolje i kvalitetnije osmisliti njegovu provedbu: sam način sudjelovanja parova za ženidbu (predavanja, razgovor, rad u paru, rad u skupinama, rad kod kuće itd.), program koji će predstavljati pravo iskustvo sudjelovanja zaručnika u vjerskom i crkvenom životu te produbiti različite aspekte obiteljskog života,⁷² vrijeme trajanja (duljina) tečaja priprave za ženidbu (raspoređenost po tjednima, vikendima ili danima) te sudjelovanje i svjedočenje kršćanskih bračnih parova i zauzetijih vjernika.⁷³

Neposredna priprava za brak mora se obavljati na župnoj razini. Dobro je i korisno da budući parovi prođu tečaj priprave za ženidbu, ali je također nužno da se barem dva do tri puta susretnu s vjenčateljem u župnoj zajednici. »Neposredna priprava ima za cilj oživljavanje ili produbljivanje vjere. Naime, skoro vjenčanje izvrsna je prigoda da prodube svoju vjeru zaručnici koji su inače bliži Crkvi, a da obnove i ponovno ražare svoju vjeru oni zaručnici koji su se od Crkve praktički udaljili. U toj pripravi trebaju, uz župnika, sudjelovati i osvjedočeni kršćanski bračni parovi koji će im dati svjedočanstvo vjere i življenja svojega posebnog kršćanskog poziva.«⁷⁴ *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* ističe da neposredna priprava uključuje »sintezu dosadašnjeg puta priprave; doživljavanje molitvenog i duhovnog iskustva (dani sabranosti i molitve, duhovne vježbe za zaručnike); liturgijsku pripravu uz što veće sudjelovanje samih zaručnika; pravni postupak predviđen kanonskim pravom.«⁷⁵

⁷¹ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Brak – institucija od koje se očekuje, a u koju se ne ulaže, 142.

⁷² Usp. *Relatio Synodi* Treće izvanredne opće biskupske sinode: *Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije* (5. – 19. listopada 2014.) (18. X. 2014.), 39, u: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=164231> (25. III. 2015.).

⁷³ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, 42.

⁷⁴ *Isto*, 43.

⁷⁵ *Isto*.

Nužno je u pastoralnom radu osmisлити vrijeme koje prethodi bračnom životu i zajedništvu, a to je zaručništvo, tako da zaručništvo ne bude vrijeme bez identiteta, nego upravo s identitetom, vrijeme rasta, odgovornosti i milosti.⁷⁶ Zaručništvo pripada razdoblju bliže pripreme za brak.⁷⁷ »U današnje vrijeme zaručništvo je trenutak koji nema svoj definirani oblik niti svoj precizan identitet. Njegovo značenje je tako opširno da su mnogi mladi ljudi izbrisali taj pojam iz svog rječnika. Postoji rizik da zaručništvo postane vrijeme bez identiteta.«⁷⁸ Osmišljavanje pastoralna zaručništva zadaća je cijele crkvene zajednice, a pogotovo župne zajednice. U tom smislu nužno je formirati službenike za pastoral zaručništva jer »bez specifičnog obrazovanja službenika i parova nije moguće učiniti da zaručništvo postane milosno vrijeme za par, za Crkvu i za društvo«⁷⁹. Vrijeme zaručništva je pastoralna šansa⁸⁰ koju ne bi trebalo olako previdjeti jer bi se zaručništvo izvuklo iz puke privatnosti i postalo crkveno djelo.⁸¹

Svjesni smo da u našim župnim zajednicama postoje rastavljeni te rastavljeni i ponovno civilno vjenčani. Takve obitelji *Relatio Synodi* Treće izvanredne opće biskupske sinode koja je održana u Rimu od 5. do 19. listopada 2014. godine na temu: *Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije*, naziva ranjenim obiteljima.⁸² Spomenute obitelji čine župnu zajednicu i izazov su za dijakoniju u Crkvi i župnoj zajednici⁸³ te se prema njima treba odnositi po uputama i okvirima sadašnjeg crkvenog učiteljstva.⁸⁴ »Svaku obitelj treba prije svega

⁷⁶ Usp. *Isto*, 45.

⁷⁷ Usp. Pero ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Zagreb, 2000.

⁷⁸ Veronika RELJAC, Zaručništvo – vrijeme (bez) identiteta, u: Franjo Emanuel HOŠKO (ur.), *Djelatna Crkva*, Zbornik Milana Šimunovića u prigodi 65. obljetnice života, Zagreb – Rijeka, 2008., 125–126.

⁷⁹ *Isto*, 136.

⁸⁰ Usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia*, Roma, 1993., 58–63.

⁸¹ Usp. Pero ARAČIĆ, Crkveno djelovanje za brak i obitelj, u: Pero ARAČIĆ (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, Zbornik radova Studijskih dana u Đakovu, 20. – 22. 10. 1994. godine, Đakovo, 1995., 139–140.

⁸² Usp. *Relatio Synodi*, 44–54.

⁸³ Usp. Ivo DŽINIĆ, *Pastoral s rastavljenima te rastavljenima i ponovno civilno vjenčanim u Hrvatskoj. Izazov za dijakoniju u Crkvi*, Đakovo, 2006.; Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ, Rastavljeni te rastavljeni i ponovno civilno vjenčani: izazov za dijakoniju u Crkvi, u: Franjo Emanuel HOŠKO (ur.), *Djelatna Crkva*, 155–175.

⁸⁴ Usp. FC 84; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, 63; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb, 2002., 65. Ukazujemo i na zajedničko pismo biskupa Gornjorajnske crkvene pokrajine za dušobrižništvo razvedenih i razvedenih pa ponovno vjenčanih vjernika, koje je i na razini opće Crkve izazvalo mnogo pozornosti, kao i odgovor Kongregacije za nauk vjere na to pismo. Cijela korespondencija u: Pero ARAČIĆ (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, 156–192.

saslušati s poštovanjem i ljubavlju i pratiti vodeći se Isusovim primjerom na susretu s učenicima za Emaus.«⁸⁵ Tu vrijede posebno riječi pape Franje: »Crkva će svoje članove – svećenike, redovnike i vjernike laike – morati uvesti u to 'umiće praćenja drugoga' kako bi svi naučili izuti svoje sandale pred svetim tлом drugoga (usp. Izl 3,5). Ritam toga praćenja mora biti odmjeran i ohrabrujući, odražavajući našu bliskost i pogled pun poštovanja i suosjećanja, koji ujedno ozdravlja, oslobađa i potiče rast u kršćanskom životu.«⁸⁶ Sukladno rečenome, ne smije se zaboraviti i na djecu i mlade koji dolaze iz ranjenih obitelji. Pastoral djece i mladih rastavljenih roditelja te rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih roditelja prioritet je koji bi trebao nalaziti sve više mjesta u pastoralnom djelovanju Crkve u Republici Hrvatskoj. Kako se većina razvedenih roditelja ponovno oženi ili uda, mnoga djeca i mladi imaju iskustvo života s maćehom ili očuhom, odnosno s polubračom ili polusestrama. Mnoga djeca i mladi moraju se također suočiti s rastavom svojih roditelja te prolaze kroz vrijeme privikavanja na novu obitelj i života u njoj.⁸⁷ Crkva je svojim pastoralnim radom pozvana biti uz djecu i mlade u toj fazi njihova života koja nije nimalo laka.

Posebnu pastoralnu skrb i pozornost trebalo bi posvetiti samcima koji nisu ušli u bračni i obiteljski život, dakle, riječ je o pastoralnoj brizi neudanih i neoženjenih.

Naposlijetku odgovaramo i na pitanje koje je naslov članka. Mora se konstatirati da usporedbom rezultata EVS – 1999. i EVS – 2008. u svezi bitnih vrednota za uspješan brak nije unutar devet godina došlo do velikih promjena u prihvaćanju i življenju tih vrednota. Prije je riječ o jednom stabilizirajućem kretanju u smislu da nema velikih opadanja u odnosu na EVS – 1999. te se istodobno osjeća određeni dinamizam konsolidiranja u prihvaćanju vrednota za uspješan brak. Prerano je za jasna predviđanja kretanja navedenih vrednota te treba pričekati idući EVS val istraživanja 2017. godine. Jednako tako je očito da se hrvatski ispitanici nalaze između tradicionalno-kršćanskog poimanja braka, obitelji, pa onda i vrednota povezanih s tim ustanovama, kao i u neizostavnom postmodernom izazovu, koji dolazi u Republiku Hrvatsku i djeluje na poimanje braka, obitelji i obiteljskih vrednota.

⁸⁵ *Relatio Synodi*, 46.

⁸⁶ FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2014., br. 169.

⁸⁷ Usp. Zora RABOTEG-ŠARIĆ, Komunikacija između djece i roditelja, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, 221.

Summary

ARE IMPORTANT VALUES FOR MARRIAGE IN CROATIA AND EUROPE BEING CHANGED?

Josip ŠIMUNOVIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
josip.simunovic@zg.t-com.hr

The article's starting point are results that have been obtained in the international project European Values Study – Europsko istraživanje vrednota in which the Republic of Croatia has been included through the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb since 1998. The director of the project in the Republic of Croatia is the pastoral theologian Prof. Josip Baloban, PhD, the Head of the Department for Pastoral Theology at the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb.

The first chapter of this article presents shortly the international project European Values Study, its importance for the Republic of Croatia and for the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb.

The second chapter offers a comparison of and a reflection on replies of participants – Croatian participants and participants from other European countries – to the question: Marriage is an obsolete institution: I agree, I disagree, I do not know, no reply.

In European Values Study – Europsko istraživanje vrednota in 2008 the most important values for the successfulness of marriage were: fidelity, readiness to discuss problems that appear between a husband and a wife, and children, and the values agreement in politics, same social background, and same religious convictions were judged as unimportant for the successfulness of marriage. This is the topic of the third chapter.

Through an analysis of results obtained in the international project European Values Study – Europsko istraživanje vrednota in 2008, the end of the article offers a few conclusions, especially from the pastoral-theological perspective. Obtained results sketch the ecclesial and social reality in relation to the perception of values important for the successfulness of marriage. This perception is an excellent starting point for reflection on the pastoral of marriage and family in the Republic of Croatia.

Keywords: *value, marriage, European Values Study – Europsko istraživanje vrednota 2008, fidelity, readiness to discuss problems that appear between a husband and a wife, children.*